

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**Навчально-науковий інститут педагогіки, психології, підготовки фахівців
вищої кваліфікації**

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ І ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДИПЛОМНА РОБОТА

**на тему: «Формування професійної майстерності майбутнього вчителя
фізичної культури»**

**Здобувача СВО магістра
галузі знань 01 Освіта, педагогіка
спеціальності 011 Освітні педагогічні науки**

Стоколоса Володимира Юрійовича

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент КАПЛІНСЬКИЙ В. В.

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

(підпис) (ініціали, прізвище)

У роботі дотримано принципу академічної доброчесності _____
Стоколос Володимир Юрійович

м. Вінниця – 2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	8
1.1. Професійна майстерність вчителя фізичної культури як предмет науково-педагогічних досліджень.....	8
1.2. Комунікативні аспекти професійної майстерності вчителя фізичної культури.....	20
1.3. Структура, критерії та рівні професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.....	27
ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ.....	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	41
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.....	41
2.2. Самовиховання як шлях підвищення професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури.....	49
2.3. Конкурс педагогічної майстерності як важливий засіб її формування в процесі загальнопедагогічної підготовки педагога.....	58
ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ.....	66
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ.....	68
3.1. Організація і методика педагогічного експерименту	68
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	76
ВИСНОВКИ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ.....	87
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	92
ДОДАТКИ.....	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Нині важливою проблемою вітчизняних вищих навчальних закладів є пошук шляхів, що сприяють формуванню системи цінностей, професійно значущих якостей педагогів, які володіють ініціативністю, самостійністю, мобільністю, готовністю до постійного професійного розвитку й самовдосконалення. Відтак невід’ємною ознакою професіоналізму вчителя є його педагогічна майстерність.

Освітній процес — явище складне, багатогранне, динамічне. Його результативність не може бути забезпечена без високого рівня професійної майстерності педагога. Визначального значення розвиток педагогічної майстерності набуває в підготовці майбутнього вчителя фізичної культури як творчої, всебічно розвиненої особистості, який зможе зацікавити учнів, правильно вмотивувати їх навчальну діяльність. Володіння педагогічною майстерністю майбутніми учителями фізичної культури передбачає організацію навчання на засадах гуманізму, діалогу і співробітництва, адже в ній акумулюється соціокультурний, інтелектуальний, моральний потенціал студентів і викладачів.

Тенденції розвитку вищої освіти характеризуються переходом до інтенсивних форм навчання, пошуком у вже сформованих системах внутрішніх ресурсів підвищення якості підготовки фахівців. Це було закріплено в низці новітніх правових документів на рівні держави, зокрема у Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004), у Законах України «Про вищу освіту» (2014), «Про фізичну культуру і спорт» (2009); Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Нормативною основою підготовки майбутніх педагогів, зокрема вчителів фізичної культури, є: Закони України «Про освіту» (1991), «Про загальну середню освіту» (1999), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015). Ці юридичні концепти знайшли теоретичне підґрунтя у народних національних традиціях фізичного виховання, а також у працях педагогів і дидактів вищої школи.

Методологічні й теоретичні засади розвитку професійної освіти, поліпшення якості підготовки фахівців розглядаються в дослідженнях вітчизняних науковців (В. Андрущенко, В. Биков, С. Гончаренко, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, М. Євтух, І. Зязюн, В. Корнілов, Н. Ничкало, М. Носко, Л. Хомич, В. Ягупов).

Проблеми розвитку педагогічної майстерності в системі підготовки вчительських кадрів висвітлено в працях І. Зязюна, В. Каплінського, О. Лавриненка, А. Макаренка, В. Сухомлинського, О. Отич, В. Семиченко, С. Сисоєвої, М. Солдатенка, Н. Тарасевич та ін. Окремим аспектам проблеми підвищення педагогічної майстерності вчителів фізичної культури присвячено дисертаційні дослідження Г. Балахнічової, О. Войтовської, І. Гавриш, П. Єфіменка, Т. Матвійчук, В. Огульчанського, В. Папучи.

На думку академіка І. А. Зязюна, педагогічна майстерність – це високий рівень професійної діяльності викладача; майстерність педагога стверджується через творчість і втілюється в ній. Компонентами педагогічної майстерності педагога, на його думку, є, *по-перше*, високий рівень культури, загальнонаукові знання; наукова ерудиція з обраної спеціальності; розуміння психології учнів і закономірностей формування їхніх особистостей; володіння сучасною дидактичною системою, теорією учіння і виховання, методикою викладання свого предмета; *по-друге*, практичні уміння і навички, а саме: практичні вміння встановлювати внутрішні зв'язки і відношення між окремими процесами, фактами, поняттями та явищами; предметні уміння і навички; професійні уміння і навички, відповідні кожній функції педагога; *по-третє*, професійно необхідні риси педагога – громадянські і політичні: ідейна переконаність і суспільна активність; спрямованість особистості; любов до учнів і бажання з ними працювати; висока інтелектуальна активність і пізнавальна самостійність; педагогічні здібності; культура мовлення і мовленнєві навички [77, с. 75].

Аналіз наукової літератури показав, що незважаючи на наявність численних досліджень, присвячених професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, проблема розвитку педагогічної майстерності фахівців цієї галузі ще не

набула системного й обґрунтованого висвітлення. Реальний стан сьогодення спонукає шукати нові підходи до якісної зміни усєї системи професійної освіти в Україні. Проте у системі професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання спостерігаємо низку *суперечностей*, зокрема, між: сучасними вимогами суспільства до педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання й низьким рівнем розвитку її окремих компонентів; потенційними можливостями навчальних дисциплін позитивно впливати на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання й недостатнім навчально-методичним забезпеченням цього процесу; потребою підвищення рівня розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичного виховання та відсутністю відповідних педагогічних умов під час бакалаврської підготовки.

Актуальність окресленої проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість, а також необхідність усунення зазначених суперечностей зумовили вибір теми магістерського дослідження: *«Формування професійної майстерності майбутнього вчителя фізичної культури»*.

Мета дослідження полягає у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Відповідно до поставленої мети сформульовано основні **завдання**:

1. З'ясувати сучасний стан досліджуваної проблеми й уточнити сутність поняття «педагогічна майстерність майбутніх учителів фізичної культури»;
2. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури;
3. Теоретично обґрунтувати, експериментально перевірити ефективність педагогічних умов і розробити модель розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури;
4. Розробити змістово-технологічне забезпечення розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні про те, що формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури буде ефективним, якщо забезпечити реалізацію таких педагогічних умов: створення позитивної мотивації студентів до оволодіння ними педагогічною майстерністю; забезпечення цілісності, неперервності й системності змісту розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; використання новітніх освітніх технологій для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури.

Для розв'язання поставлених завдань і перевірки гіпотези було використано комплекс таких **методів дослідження**: *теоретичних* – теоретичний аналіз наукової літератури і нормативних документів, синтез, порівняння, узагальнення і систематизація одержаних даних із метою зіставлення різних поглядів вітчизняних і зарубіжних науковців щодо проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, характеристики стану розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, обґрунтування педагогічних умов її розвитку; моделювання – для розроблення моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; *емпіричних* – педагогічне спостереження, анкетування, інтерв'ю, бесіда, дискусія, тестування із метою встановлення рівнів розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності педагогічних умов розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; *математичної статистики* – кількісний і якісний аналіз результатів дослідження, опрацювання даних для визначення їхньої вірогідності й об'єктивності.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у визначенні й теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки (створення позитивної мотивації студентів до оволодіння ними педагогічною майстерністю; забезпечення цілісності, неперервності й системності змісту розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; використання новітніх освітніх технологій для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в: розробленні змістово-технологічного забезпечення розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, систематизації педагогічних ситуацій, зокрема відео ситуацій, зорієнтованих на розвиток педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Матеріали дослідження можуть бути використані в практиці роботи вищих навчальних закладів, а також у системі підвищення кваліфікації учителів фізичної культури.

Апробація результатів магістерського дослідження здійснювалася шляхом їх оприлюднення на студентських науково-практичних і науково-методичних конференціях.

Публікації. Основні результати магістерського дослідження висвітлено у двох публікаціях збірників наукових праць магістрів та аспірантів «Педагогічний пошук».

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У магістерській роботі подано теоретичне узагальнення й практичне вирішення проблеми Формування педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури в процесі професійної підготовки. Результати дослідження уможливили формулювання таких висновків:

Розвиток педагогічної майстерності можливий тільки в рамках особистісно орієнтованого навчання й виховання та суб'єкт-суб'єктній взаємодії викладача, студента й середовища. Організація такого навчання й взаємодії здійснюється тільки за наявності високого рівня самосвідомості й мотивації студента – майбутнього учителя фізичної культури. Роль саморозвитку, самодисципліни й самовиховання для нього має більшу вагу, чим для інших педагогічних спеціальностей, адже майбутній учитель фізичної культури формується за умов успішного засвоєння компетенцій, постійної особистої роботи над власними фізичним, інтелектуальним та духовним вдосконаленням.

Педагогічну майстерність майбутнього учителя фізичної культури визначаємо як високий рівень розвитку особистості вчителя, який у змозі творчо, оперативно, нестандартно, високопрофесійно вирішувати часткові й загальні педагогічні проблеми, застосовуючи, як набуті компетенції, так і власний досвід, інтелект, педагогічне чуття й такт.

Ураховуючи, що педагогічна майстерність є багатоаспектним утворенням, її структуру можна представити як єдність функціонально пов'язаних між собою компонентів: мотиваційного, знанневого, діяльнісного, ціннісного та особистісного. Відповідно до компонентів педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури визначено критерії, показники: мотиваційний (позитивна мотивація до професійної діяльності, потреба стати учителем фізичної культури, що завершується спонуканням – стати педагогом-майстром, переважання мотиву досягнення успіху в професійній діяльності учителя фізичної культури), когнітивний (чіткі знання про педагогічну майстерність та її прояви у професійній діяльності учителя фізичної культури, обізнаність з її структурними елементами, із методами, формами, технологіями

розвитку педагогічної майстерності), поведінковий (уміння застосовувати педагогічну майстерність для вирішення професійних завдань), ціннісний (ціннісне ставлення до професійної діяльності) та особистісний (емпатія, толерантність, рішучість, адекватна самооцінка, здатність до конструктивної критики, гнучкість, самостійність та ініціативність). На підставі окреслених показників визначено й схарактеризовано рівні розвитку педагогічної майстерності майбутнього учителя фізичної культури: творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний.

Аналіз результатів діагностики вихідного рівня розвитку майбутніх учителів фізичної культури, одержаних на констатувальному етапі дослідження, підтвердив існування невідповідності традиційної підготовки студентів динамічним потребам сучасного ринку праці, незадовільного стану розвиненості їхньої педагогічної майстерності.

Перевірка ефективності запропонованих і реалізованих у процесі дослідно-експериментальної роботи педагогічних умов (створення позитивної мотивації студентів до оволодіння ними педагогічною майстерністю; забезпечення цілісності, неперервності й системності розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури; використання новітніх освітніх технологій для розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури) здійснювалася на основі розробленої моделі та визначалася шляхом опитування студентів до і після експерименту з використанням поширених у психології та педагогіці діагностичних методик.

Результати дослідження показали, що завдяки дотриманню визначених педагогічних умов та впровадженню моделі розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури у професійній підготовці за період проведення формувального етапу експерименту в експериментальних групах відбулися зміни у розподілі за рівнями розвитку педагогічної майстерності у цілому: творчий рівень має 28,8% студентів експериментальних груп та 17,8% студентів контрольних груп. Помітно підвищився в експериментальних групах

показник продуктивного рівня – 31,8 %, у контрольних групах цей показник став 21,5 %.

Вірогідність результатів проведеної роботи підтверджена непараметричним критерієм Пірсона χ^2 .

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів фізичної культури. Перспективними напрямками наукових досліджень можуть бути: вивчення зарубіжного досвіду розвитку педагогічної майстерності; удосконалення системи самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури, спрямованої на розвиток педагогічної майстерності у професійній підготовці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б. М. Інтегрована характеристика викладача вищої школи / Б. М. Андрієвський // Зб. наук. праць. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. – Вип. 77. – С. 172 – 175.
2. Берека В.Є. Соціально-педагогічні основи розвитку позашкільної освіти в Україні (1957 – 2000 рр.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Берека Віктор Євгенович. – К., 2001. – 228 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов., ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005 – 1728 с.
4. Вербовський В. В. Як правильно підготувати наукове дослідження: навч.-метод. посіб. для студ. і магістрантів / В. В. Вербовський. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 123 с.
5. Вознюк О. В. Розвиток особистості педагога в умовах цивілізаційних змін: теорія і практика: Монографія. / О. В. Вознюк. – Житомир : Вид-вл ЖДУ ім. І. Я. Франка, 2013. – 604 с.
6. Єфіменко П. Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / П. Б. Єфіменко. – Х., 2003. – 19 с.

7. Каплінський В. В. Бар'єри самовиховання / В. В. Каплінський, О. Андрух // Фізична культура, спорт та фізична реабілітація в сучасному суспільстві: зб. наукових праць. – Вінниця, 2009. – С. 61-65

8. Каплінський В. В. Реалізація виховного потенціалу лекцій та практичних занять з організації самовиховання / В. В. Каплінський // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Сер.: педагогіка і психологія. Вип. 35. – Вінниця, 2011. – С. 116-123

9. Каплінський В.В. До проблеми самовиховання старшокласників: організаційно діяльнісний етап / В.В. Каплінський// Наук. зап. ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер.: педагогіка і психологія. Вип 39.Вінниця, 2013. – С.199-204

10. Каплінський В. В. Авторська модель конкурсу педагогічної майстерності як засобу професійної підготовки майбутніх учителів // Авторські педагогічні технології в освітньо-виховному середовищі вищої школи: Колективна монографія. – Вінниця, 2014р. – С.71-82

11. Каплінський В. В. Теоретичні засади класифікації комунікативних умінь педагога / В. В. Каплінський // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Сер.: педагогіка і психологія. Вип. 42. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2014. – С. 28 – 33

12. Каплінський В. В. Складові авторитету вчителя фізичної культури / В. В. Каплінський, І. О. Асаулюк //Фізичне виховання та спорт у контексті державної програми розвитку фізичної культури в Україні: досвід, проблеми, перспективи : зб. науков. праць.– Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І. Франка, 2014. – С. 108- 110

13. Каплінський В. В. Основи виховної діяльності вчителя фізичної культури: Навчальний посібник / В.В. Каплінський, І. О. Асаулюк. – Вінниця: ПП «ТД «Єдельвейс і К», 2014. – 294с.: іл.

14. Каплінський В.В. Формування комунікативних умінь як важливої складової професіоналізму майбутнього вчителя / В. В. Каплінський // Розвиток професійно важливих якостей у майбутніх учителів: Монографія / Акімова О. В.[та ін.]. – Вінниця: ТОВ Нілан -ЛТД, 2016. – С.90-108

15. Каплінський В. В. Конкурс педагогічної майстерності як засіб визначення рівня загальнопедагогічної компетентності майбутніх учителів / В. В. Каплінський, О. В. Акімова, І. О. Асаулюк // Проблеми освіти. - №87. – ЖДУ ім. І. Франка. – Ж.,2016

16. Каплінський В. В. Наукова лабораторія педагогічної майстерності викладача вищого навчального закладу як школа формування професійної компетентності / В. В. Каплінський, Н. І. Лазаренко // Наукові записки ВДПУ ім. М.Коцюбинського. Сер.: педагогіка і психологія. Вип. 48. – Вінниця: ТОВ Нілан ЛТД, 2016. – С.13-19

17. Каплінський В. В. Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування: Монографія. – Вінниця : ТОВ Нілан ЛТД, 2016. – 154 с.

18. Каплінський В. В. Формування методичної компетентності та педагогічної майстерності майбутнього вчителя / В. В. Каплінський // Теорія і практика професійної майстерності в умовах ціложиттєвого навчання: Монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во «Рута», 2016р. – С. 300- 315

19. Каплінський В. В. Педагогічний супровід професійного самовдосконалення та особистісної самореалізації майбутнього педагога / В. В. Каплінський // Сучасна система освіти та виховання: досвід минулого – погляд у майбутнє: Матеріали науково- практичної конференції (м. Київ, Україна, 6-7 жовтня 2017 року). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки і психології», 2017. – С. 85-87

20. Мойсенюк Н. Є. Педагогіка. Навчальний посібник.4-є видання, доповнене, 2003р. - 615с.

21. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.

22. Kaplinskiy V. V. HOW TO PROVIDE EFFICIENCY OF SELF-EDUCAT/
V. V. Kaplinskiy, T. W. Glazunova // The scientific method. – №4 (4). – 2017,
Warszawa (Poland). – P. 37-41

23. Lazarenko N. I. Higher Education in Ukraine: Ensuring the Quality of
Education / N. I. Lazarenko, V. V. Kaplinski // International Scientific-Practical
Conference Theoretical and applied researches in the field of pedagogy, psychology
and social sciences: Conference Proceedings, December 28-29, 2016. Kielce: Holy
Cross University. P. 98-101

24. Sikorki W. Wychowanie fizyczne w szkole powszechnej. Księgarnia Św.
Wojciecha. Poznań, 1934.– 78 s.

